

حقوق و تکالیف متقابل مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی ایران

مؤلف

محمدصادق مجیبی‌فر

www.ketab.ir

انتشارات جاودانه

سرشناسه : مجیبی فر، محمدصادق، ۱۳۶۴-
 عنوان و نام پدیدآور : حقوق و تکالیف متقابل مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی ایران /
 مؤلف: محمدصادق مجیبی فر
 مشخصات نشر : تهران: جاودانه، جنگل، ۱۳۹۰
 مشخصات ظاهری : ۲۰۰ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۰۸۷-۱
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۹۵-۲۰۰.
 موضوع : مالیات- ایران- مدیریت و سیاست
 موضوع : مالیات- ایران- جمع‌آوری
 موضوع : مالیات- ایران
 موضوع : مالیات- قوانین و مقررات- ایران
 رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۰ ح۷ م۳/۲/۲۹۲ HJ
 رده‌بندی دیویی : ۳۳۶/۲۰۰۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۵۶۰۰۶

 Ketan

عنوان کتاب: حقوق و تکالیف متقابل مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی ایران
 مؤلف: محمدصادق مجیبی فر
 ناشر: انتشارات جاودانه، جنگل
 ناظر فنی: امین لشکری
 نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۰
 قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۰۸۷-۱

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۶۱۱۵-۹-۶۶۴۸۲۸۳۰ [http:// www.junglepub.org](http://www.junglepub.org)
 email:// Info@junglepub.org ۰۳۱۱-۳۲۰۵۰۶۷-۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	مقدمه
فصل اول: کلیات و مفاهیم	
۱۷	بخش اول: تعاریف و مفاهیم
۱۷	گفتار اول: مالیات و انواع آن
۱۷	بند اول: تعریف مالیات
۱۹	بند دوم: انواع مالیات
۱۹	گفتار دوم: مؤدی مالیاتی
۲۰	گفتار سوم: دستگاه‌های مالیاتی
۲۰	بند اول: اداره مالیاتی
۲۳	بند دوم: مراجع حل اختلاف مالیاتی
۲۳	گفتار چهارم: قانون
۲۳	بخش دوم: تاریخچه مالیات
۲۷	بخش سوم: اصول مالیات
۲۷	گفتار اول: اصول اقتصادی حاکم بر مالیات
۲۷	بند اول: اصول کلاسیک
۲۷	الف) اصل عدالت
۲۸	ب) اصل سهولت
۲۸	ج) اصل اطمینان
۲۹	د) اصل صرفه‌جویی
۲۹	بند دوم: اصول جدید

- ۳۰..... (الف) اصل شخصی ساختن مالیات.
- ۳۰..... (ب) اصل دخالت.
- ۳۱..... (ج) اصل تصاعدی بودن نرخ مالیات.
- ۳۱..... (د) اصل بهای خدمات، اصل توانایی پرداخت و اصل فداکاری.
- ۳۲..... گفتار دوم: اصول حقوقی حاکم بر مالیات.
- ۳۳..... بند اول: اصل قانونی بودن مالیات.
- ۳۵..... بند دوم: اصل تساوی افراد در برابر مالیات.
- ۳۷..... بند سوم: اصل محرمانه بودن اطلاعات مالیاتی.
- ۳۹..... بخش چهارم: لزوم توجه به حقوق و تکالیف مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی.
- ۴۱..... بخش پنجم: لزوم توجه به جلب مشارکت و همکاری مؤدیان مالیاتی.
- ۴۲..... گفتار اول: خود اظهاری.
- ۴۳..... گفتار دوم: مشارکت نماینده منتخب مؤدی در مسائل مربوط به مالیات.
- ۴۴..... گفتار سوم: تسهیقات مالیاتی.
- ۴۵..... گفتار چهارم: امکان توافق با مؤدی جهت حل اختلاف مالیاتی.

فصل دوم: حقوق مؤدیان مالیاتی و تکالیف متقابل دستگاه‌های مالیاتی

- ۴۹..... بخش اول: حقوق مؤدیان مالیاتی و تکالیف متقابل ادوّه مالیاتی.
- ۵۰..... گفتار اول: حق ابلاغ.
- ۵۴..... گفتار دوم: حق ثبت اظهارات، مذاکرات و ملاقات‌ها.
- ۵۶..... گفتار سوم: حق داشتن مشاور مالیاتی.
- ۵۹..... گفتار چهارم: حق رازداری (عدم افشای اطلاعات مالیاتی).
- ۶۱..... گفتار پنجم: حق رفتار منصفانه.
- ۶۶..... گفتار ششم: حق عدم پرداخت مالیات مضاعف.
- ۶۷..... بند اول: راه‌کارهای داخلی.
- ۶۸..... (الف) مالیات بر درآمد.
- ۶۹..... (ب) مالیات بر دارایی (ارث).
- ۷۱..... بند دوم: راه‌کارهای بین‌المللی.
- ۷۲..... گفتار هفتم: حق کسب اطلاع و توضیح‌خواهی.
- ۷۴..... گفتار هشتم: حق مرور زمان مالیاتی.
- ۷۷..... گفتار نهم: حق ممیزی‌های معقول.
- ۸۱..... بخش دوم: حقوق مؤدیان مالیاتی و تکالیف متقابل مراجع حل اختلاف مالیاتی.
- ۸۱..... گفتار اول: حق اعتراض.
- ۸۷..... گفتار دوم: حق دسترسی به اطلاعات، اسناد و مدارک پرونده.
- ۸۹..... گفتار سوم: حق استماع توضیحات (حق دفاع).

۹۲	گفتار چهارم: رسیدگی در مهلت معقول و منطقی
۹۵	گفتار پنجم: حق مستدل و مستند بودن آراء
۹۷	گفتار ششم: حق تجدیدنظرخواهی
۹۸	بند اول: هیأت حل اختلاف مالیاتی تجدیدنظر
۱۰۲	بند دوم: شورای عالی مالیاتی
۱۰۴	بند سوم: هیأت موضوع ماده ۲۵۱ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم
۱۰۷	بند چهارم: دیوان عدالت اداری
۱۱۲	الف) صلاحیت دیوان نسبت به آرای هیأت‌های حل اختلاف مالیاتی
۱۱۵	ب) صلاحیت دیوان نسبت به آرای شورای عالی مالیاتی
	ج) صلاحیت دیوان عدالت اداری نسبت به آرای هیأت موضوع ماده ۲۵۱ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم
۱۱۷	

فصل سوم: حقوق اداره مالیاتی و تکالیف متقابل مؤدیان مالیاتی

بخش اول: حقوق اداره مالیاتی و تکالیف متقابل مؤدیان مالیاتی در مرحله تشخیص

۱۲۱	مالیات
۱۲۲	گفتار اول: حقوق و اختیارات نظارت
۱۲۲	بند اول: حق درخواست توضیحات
۱۲۵	بند دوم: حق اخذ اسناد و مدارک
۱۲۷	بند سوم: حق بازرسی
۱۳۱	بند چهارم: حق تحقیق و رسیدگی به اظهارنامه
۱۳۳	بند پنجم: حق شناسایی مؤدیان و فعالیت‌های اقتصادی
۱۳۵	بند ششم: حق بازداشت مآخذ مالیاتی
۱۳۵	گفتار دوم: حق اعمال ضمانت اجرا
۱۳۶	بند اول: ضمانت اجرای اداری
۱۳۶	الف) تشخیص علی‌الرأس
۱۴۱	ب) محرومیت از معافیت‌ها، تسهیلات و بخشودگی‌های مالیاتی
۱۴۴	ج) جرایم مالیاتی
۱۴۸	بند دوم: ضمانت اجرای جزایی (کیفری)
۱۵۱	بخش دوم: حقوق اداره مالیاتی و تکالیف متقابل مؤدیان مالیاتی در مرحله وصول مالیات
۱۵۱	گفتار اول: تضمین‌های مربوط به تمیز مؤدی از بدهکار مالیاتی
۱۵۲	بند اول: مسئولیت تضامنی در پرداخت مالیات
۱۵۶	بند دوم: وصول مالیات از منبع توزیع درآمد
۱۵۷	گفتار دوم: تضمین‌های مربوط به شیوه پرداخت مالیات
۱۵۸	بند اول: وصول نقدی مالیات
۱۵۹	بند دوم: مسئول بودن مؤدی برای رساندن مالیات به صندوق دولت

بند سوم: ممنوعیت تهاتر بدهی مالیاتی.....	۱۵۹
گفتار سوم: تضمین‌های مربوط به زمان پرداخت مالیات.....	۱۶۲
بند اول: وصول فوری و وصول مؤجل مالیات.....	۱۶۲
بند دوم: پیش‌پرداخت مالیاتی.....	۱۶۴
بند سوم: علی‌الحساب مالیاتی.....	۱۶۴
بند چهارم: تقسیط مالیات.....	۱۶۶
گفتار چهارم: وصول مالیات از طریق عملیات اجرایی.....	۱۶۸
بند اول: مرحله صدور و ابلاغ برگ اجرایی.....	۱۶۸
بند دوم: مرحله توقیف اموال.....	۱۶۹
بند سوم: مرحله فروش اموال.....	۱۷۳
گفتار پنجم: جرایم مالی مرحله وصول.....	۱۷۶
گفتار ششم: سایر تضمینات وصول.....	۱۷۸
بند اول: حق تقدم اداره مالیاتی.....	۱۷۸
بند دوم: اخذ قرار تأمین مالیاتی از هیأت حل اختلاف مالیاتی و اجرای آن.....	۱۷۹
بند سوم: ممنوع‌الخروج کردن بدهکاران مالیاتی.....	۱۸۱
بند چهارم: اختیار اقدام نسبت به ابطال اسناد نقل و انتقال اموال به قصد فرار از پرداخت مالیات.....	۱۸۳
نتیجه‌گیری و پیشنهادات.....	۱۸۷
کتابنامه.....	۱۹۵

مقدمه

الف) بیان مسئله

مالیات به عنوان یکی از مصادیق اعمال حاکمیت دولت مطرح است و به دلیل اهمیت آن، همواره مورد توجه دولت‌ها بوده است.

حقوق و تکالیف مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی از مسائل مهم حقوق مالیاتی است. در سال‌های اخیر به دلیل توجه به حقوق شهروندی و دیدگاه‌هایی چون حکمرانی خوب، پاسخ‌گویی، مسئولیت و شفافیت دستگاه‌های اجرایی، بحث تکلیف و مسئولیت دستگاه مالیاتی و به ویژه حقوق مؤدیان مالیاتی در برخی از کشورها مورد توجه خاص قرار گرفته است و قوانین و مقرراتی در این زمینه به تصویب رسیده است.

در حقوق مالیاتی ایران حقوق و اختیارات دستگاه مالیاتی (اداره مالیاتی) که از آن می‌توان به عنوان «اعمال قدرت مالیاتی» نام برد، گستردگی بیشتری دارد. اما بحث حقوق مؤدیان مالیاتی چندان مورد توجه قرار نگرفته و تنها به صورت جسته و گریخته در قانون مالیات‌های مستقیم به مواردی در این زمینه برمی‌خوریم. چنین می‌توان گفت که در نظام ایران به ویژه در قوانین مورد بحث، تکالیف دستگاه مالیاتی و حقوق مؤدی تا حدودی مبهم و نارسا بیان شده است. با توجه به اهمیت مالیات، آشنایی مردم با حقوق و تکالیف خود و دستگاه مالیاتی، می‌تواند موجبات اطمینان و اعتماد مؤدیان مالیاتی به دستگاه‌های مزبور و به تبع آن، همکاری و مشارکت آنان در پرداخت مالیات را فراهم سازد.

در این تحقیق برآنیم این موضوع را کاملاً شفاف‌سازی کرده و بررسی کنیم آیا تعادل و توازن بین حقوق و تکالیف مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی وجود دارد؟ حقوق و تکالیف

متقابل مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی در ایران چگونه تبیین شده است؟ نارسایی‌ها در هر زمینه کدام است؟

ب) سئوالات تحقیق

سؤال اصلی: آیا بین حقوق و تکالیف مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی ایران، تناظر و تقابل وجود دارد؟

سؤال فرعی: کاستی‌های نظام مالیاتی ایران در زمینه این حقوق و تکالیف چیست؟

ج) فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی: تناظر و تقابل در نظام مالیاتی ایران به طور کامل رعایت نشده است.
فرضیه فرعی: توجه کمتر به حقوق مؤدیان و تکالیف دستگاه‌های مالیاتی، از کاستی‌های نظام مالیاتی به شمار می‌رود.

د) اهمیت تحقیق و ضرورت آن

بذل توجه به حقوق و تکالیف مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی و نیز رفع کاستی‌های موجود در نظام مالیاتی، این نتیجه را در پی دارد که مؤدیان در امر مالیات مشارکت و همکاری بیشتری با دستگاه مالیاتی داشته و نیز دولت در تامین این منبع درآمد خود با مشکلات کمتری مواجه شود.

ه) سوابق تحقیق

تا آن‌جا که محقق بررسی نموده است بخش اعظم تحقیقات صورت گرفته در مورد مالیات در حوزه علم اقتصاد بوده و از دید حقوقی در مورد مالیات، تحقیقات آن‌چنان که درخور توجه باشد، به عمل نیامده است. البته در مورد حقوق و تکالیف مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی تحقیقاتی حقوقی به رشته تحریر در آمده است، اما به گونه‌ای که مورد نظر محقق، از نظر حقوق و تکالیف متقابل مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی است، نمی‌باشد.

و) روش تحقیق

روش گردآوری اطلاعات مربوط به این تحقیق، کتابخانه‌ای می‌باشد.

ز) اهداف تحقیق

اصولاً مالیات به عنوان نخستین و مهم‌ترین منبع درآمدهای عمومی، نقش مهم در تأمین هزینه‌های عمومی ایفا می‌کند و به همین دلیل نزد دولت‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. لذا در حقوق مالیاتی کشورها و از جمله ایران، حقوق و اختیاراتی به دستگاه مالیاتی داده شده است. اما روی دیگر سکه مؤدیان مالیاتی هستند که مشارکت و همکاری آنان در تأمین این درآمد نقش عمده‌ای دارند. آشنایی مؤدیان با حقوق و تکالیف خود از یک سو و حقوق و تکالیف دستگاه مالیاتی از سوی دیگر در زمینه مالیات می‌تواند به ایجاد یک فرهنگ مالیاتی مطلوب منتهی گردد. در این صورت مؤدیان دیدی مثبت به پرداخت مالیات داشته و در نتیجه این منبع درآمدی دولت با سهولت بیشتری تأمین می‌شود. در این تحقیق بررسی می‌شود که آیا نظام مالیاتی برای نیل به اهداف فوق از کارایی لازم برخوردار است یا خیر؟

ح) سازماندهی تحقیق

تحقیق پیش رو در سه فصل ارائه شده است:

- فصل اول تحت عنوان «کلیات و مفاهیم» در ابتدا (بخش اول) به تعاریف واژه‌های پرکاربرد در این تحقیق پرداخته است. سپس تاریخچه مختصری از مالیات بیان گردیده (بخش دوم) و در ادامه فصل به اصول مالیات از دید اقتصادی و حقوقی اشاره گردیده است. (بخش سوم) لزوم توجه به حقوق و تکالیف مؤدیان و دستگاه‌های مالیاتی (بخش چهارم) و لزوم توجه به جلب مشارکت و همکاری مؤدیان در امر مالیات (بخش پنجم) دیگر قسمت‌های این فصل را تشکیل می‌دهد.

- فصل دوم تحت عنوان «حقوق مؤدیان مالیاتی و تکالیف متقابل دستگاه‌های مالیاتی» مطرح شده است. به طور کلی حقوق مؤدیان مالیاتی را می‌توان در برابر اداره مالیاتی (دستگاه مالیاتی) و مراجع حل اختلاف مالیاتی که نظام مالیاتی کشور را تشکیل می‌دهند بررسی نمود. لذا مطالب این فصل در دو بخش ارائه می‌شود:

در بخش اول به «حقوق مؤدیان مالیاتی و تکالیف متقابل اداره مالیاتی» پرداخته می‌شود.

در بخش دوم «حقوق مؤدیان مالیاتی و تکالیف متقابل مراجع حل اختلاف مالیاتی» مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- با توجه به این که در بحث از حقوق دستگاه‌های مالیاتی، حقوق (اختیارات و اقتدارات) اداره مالیاتی مورد نظر است، لذا در فصل سوم از «حقوق اداره مالیاتی و تکالیف متقابل مؤدیان مالیاتی» صحبت به میان آمده است. با عنایت به این که حقوق اداره مذکور در مراحل تشخیص و وصول مالیات اعمال می‌شود لذا:

در بخش اول به «حقوق اداره مالیاتی و تکالیف متقابل مؤدیان مالیاتی در مرحله تشخیص مالیات» می‌پردازیم. حقوق اداره مذکور در این مرحله به «حقوق و اختیارات نظارت» و «حق اعمال ضمانت اجرا» تقسیم می‌شود. به همین دلیل گفتار اول به «حقوق و اختیارات نظارت» و گفتار دوم به «حق اعمال ضمانت اجرا» اختصاص دارد.

در بخش دوم «حقوق اداره مالیاتی و تکالیف متقابل مؤدیان مالیاتی در مرحله وصول مالیات» مورد بررسی واقع می‌شود. حقوق اداره مالیاتی در این مرحله تحت عنوان «تضمین‌های وصول» مطرح است که تحت عناوینی چون «تضمین‌های مربوط به تمیز مؤدی از بدهکار مالیاتی»، «تضمین‌های مربوط به شیوه پرداخت مالیات»، «تضمین‌های مربوط به زمان پرداخت مالیات»، «وصول مالیات از طریق عملیات اجرایی»، «جرایم مالی مرحله وصول» و ... مورد بحث واقع می‌شود.

در پایان، در نتیجه‌گیری به سئوالات تحقیق پاسخ داده شده و پیشنهاداتی مطرح می‌گردد.